

שמרו דדרשו

(ד"ה א' כ"ח ח')

צענין בין המלכים
שלא שבועות וט' הימים
זכר לחרבו
איסור נגינה בכל השנה

"כל רודפיה השליגוה בין המצרים..."
(איכה א' ג')
"All her pursuers overtook her between the straits..."

Dangerous Activities

The Medrash explains this Passuk to refer to the three weeks between the Fast of the 17th of Tammuz and Tishah B'av¹. These 21 days are days of sadness and danger, as they have proven over the ages to be a period of punishment and destruction. Although according to the Gemara, the actual customs of mourning only begin from Rosh Chodesh Av², many customs of mourning are observed throughout the three weeks. Some pious people fast every day of the three weeks³. Chazal warn us, that during these weeks we should abstain from any dangerous activities, since we are more prone to harm during this time. This is particularly true between the 4th and 9th hour of the day, when the ש"ד (a harmful spiritual being) called קטב מרירי is most active. During the three weeks a person should not walk around alone in an uninhabited area, especially during these hours. One should also avoid walking "between the sun and the shade" – where the sun and shade meet, as this is an area occupied by ש"דים⁴.

For this reason, Chazal also warn not to hit a child, even for disciplinary purposes, during בין המצרים. This applies even if the force used is not at all possible to hurt the child. The Medrash tells us that R' Avahu once saw a person about to lightly hit another person during בין המצרים. He quickly ran over to him and stopped him. He then informed him, that although he was only going to use negligible force, behind him stood a ש"ד poised with an iron club, ready to strike the other person along with him⁵. Some Poskim say that this Halacha does not apply when the discipline takes place in a room protected with a Mezuzah, or the blow is not administered near any vital organs (i.e. only on the arms or legs)⁶. Others say that this would only apply between the hours mentioned above, when the danger is the greatest⁷.

Unnecessary traveling or other activities that involve danger should be avoided during בין המצרים, and certainly not during the nine days. Air travel should also be avoided, since it is considered a risky venture⁸. (For this reason many Poskim say that Hagomel should be recited after a flight, even though it is statistically quite safe, see notes⁹.) R' Shlomo Zalman Aurbach זצ"ל would permit people to travel to Eretz Yisrael, even for a visit, since even visiting is somewhat of a Mitzvah. He also permitted Bochorim to fly home, if flying at another time would take away from their learning¹⁰. Some are lenient in this matter until the actual week of Tishah B'av, (which this year does not exist at all, since Tishah B'av is on Sunday).

Birchas שהחיינו

The Sefer Chasidim mentions the Minhag of pious individuals, not to recite the Bracha of שהחיינו during the three weeks, with the exception of Shabbos¹¹. Some do not say שהחיינו even on Shabbos, for Kabbalistic reasons¹². For this reason a person should not eat any new fruits or wear any new clothing that requires שהחיינו. If the fruit will not be available after Tishah B'av, he may make the Bracha even during בין המצרים¹³. It is permitted to purchase clothing until the nine days, and it is permitted to wear any new clothing as long as it doesn't require שהחיינו. One

¹ איכ"ר פ"א סכ"ט, "כל רודפיה השיגוה ביהמ"צ" - ביומן דעקא, מי"ז בתמוז עד ת"ב, שבהם קטב מרירי מצוי. וכן דרשו (ירושלמי תענית פ"ד ה"ה), "מקל שקד אני רואה", מה הלז הזה משהוא מוציא את נצו ועד שהוא גומר את פירותיו כ"א יום, כך מיום שהובקעה העיר ועד יום שחרב הבית כ"א יום. ויל"ע בדמיון הזה, ואכ"מ.
² תענית כט ע"ב, משנכנס אב ממעטין בשמחה, אר"פ: הלכך, בר ישראל אדית ליה דינא בהדי נכרי - לישתמיט מיניה באב דריע מזליה. וכן בשו"ע ס' תקנ"א.
³ שבלי הלקט השלם ס' רס"ג בשם רב סעדיה גאון, טוש"ע או"ח תקנא טז, ובשם י"א כ' דזה היה תענית ג' שבועות שהתענה דניאל.
⁴ איכ"ר שם, והובא בשו"ע שם ס"ח. וע' בלבוש וברכ"י שהקשה מפסחים ק"א, דרך מר"ח עד ט"ז שולט, וע' ביאו"ה ומקו"ח שיש להקפיד ודאי מר"ח עד י"ז ומכאן ואילך רק מספק. ובאר"ר ומ"ב ס"ק ק"ב הביא גם שלא ילך בין חמה לצל. וכ"ז דוקא במקום מחוץ ליישוב, אבל בעיר אין קפידא, ליקוטי מהרי"ח, א"א בוטשאטש, דינים והנהגות חזו"א פ"י ה' וכן בארוחת רבינו בשמו, וערוה"ש סל"ט. וזמן זה של בין ד' לט' שעות, י"א שהוא דוקא מסוף ד' עד סוף ט' (א"ר ומ"ב שם), וי"א להקפיד מתחילת ד' (מקו"ח וס"י יעב"ץ), ובמד' יש סתירה בה.
⁵ איכ"ר פ"א סכ"ט, ר' אבהו הוה יתיב ומתנא בהדא כנישתא מדוכתא דקסרי, חמא חד בר נש דטעין חדא קטייתא ואזל למימחי חבריה, חמא מזיקא קאי בתריה דטעין קטייתא דפרזלא קם וצריה וכו', א"ל בהדא בר נש קטיל חבריה, א"ל הא מזיקא קאים בתריה דטעין קטייתא דפרזלא, את מחי ליה בהדא, והוא מחי ליה בההיא ומת.
⁶ מהרש"ם דע"ת בשם הא"א בוטשאטש, והמעין שם יראה שבלא"ה התיר הא"א הכאה ביד, ובפמ"ג משב"ז סקי"ח אסר גם ביד. וע' לבוש.
⁷ פמ"ג שם, לבוש, ס' יעב"ץ. וע' פי' תוס' חיים על החיי"א כלל קל"ג סקי"ז שכל דמ"מ יש להחמיר בכל היום משום ספק סכנה.
⁸ במחזור מעגלי צדק כל שימים אלו עלולים לכל היזק ח"ו, וע' שד"ח מע' ביהמ"צ ס"א סק", ולענין נסיעה במטוס, ראה ס' שלמי מועד בשם הגרש"א זצ"ל עמ' תפ"ח.
⁹ ע' הליכות שלמה (תפילה פכ"א ס"ד) שדחה סברת הרואצ'בר שאין נסיעה במטוס נקרא הולכי "דרכים". וכן בשו"ת בית אבי להגרי"א ליבעס זצ"ל (מגדולי מסדרי גיטין בארה"ב) ח"ד ס' י"ה, וביב"א ח"ב בהוספות ס' ק"ד. ובאג"מ ח"ב ס' נ"ט שכתב דפשוט דאין חילוק בין נוסע למעבר הים או למקום ביבשה שכולם צריך לברך, "ושמעתני שיש שמורים שלא לברך ואינו כלום אלא צריך לברך", עכ"ל. וע' ציץ אליעזר ח"א ס' י"ד דבזמן קצר ובאותה מדינה אינו עלול שום סכנה. ובשו"ת בצל החכמה ח"א ס"כ דיש לברך בלי שם ומלכות, ואחר התשובה כתב דכן מורה האדמו"ר מבעלז לחסידיו, ע"ש. ובשו"ת חלקת יעקב ח"ד ס' ט' צידד שחייב לברך בשם ומלכות רק שכתב שלא מלאו לבו להורות כן מחמת שכבר הורה זקן האדמו"ר מבעלז, ע"ש. וע"ש שו"ת מנח"י ח"ב ס' מ"ז שבתחילה הביא שהאדמו"ר מסאטמאר הורה לברך, ואח"כ הביא דברי האדמו"ר מבעלז ונתן טעם לדבריו, ולא הכריע. אולם ראיתי אצל מו"ר הגר"ש קמינצקי שליט"א שאינו מברך אחר טיסה במטוס. שלמי מועד שם בשמו.
¹⁰ ס' חסידים ס' תת"מ, יש חסידים מחסידים הראשונים שלא היו אוכלים שום פרי חדש בין י"ז בתמוז לט' באב כי אמרו איך נברך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.
¹² שם, דיש מברכים כשהזדמנו להם בשבת, וכ"כ ביוסף אומץ תת"א, לבוש, מט"מ ס' תרצ"ד, וש"פ. אולם בשו"ת חיים שאל ס' כ"ד ובמג"א בשם האריז"ל אסר.
¹³ רמ"א שם ס"ז בשם שו"ת בנימין זאב ס' קס"ג, וע' בט"ז שהקשה דלפ"ז יברך כה"ז שמא ימות מחר. ובכת"ס ס' ק"ג תירץ דלזמן קצר לא חיישין למיתה, ע"ש. ובביאור הגר"א מתיר לגמרי לברך, וע' חיד"א שו"ת יוסף אומץ ס' נ"ו. ומ"מ במ"ב סקצ"ח כ' דכבר נהגו ליזהר, וכ"כ החיי"א ואבנ"ס ס' תכ"ח.

should also not purchase anything that would require שהחיינו¹⁴. If the item is purchased only for business, then no שהחיינו is required¹⁵. If the item is on sale only during this time, one may purchase it. If possible, one should only order the item, and postpone delivery until after Tishah B'Av¹⁶. The Bracha of הטוב והמטיב (which is recited when the new purchase will benefit more than one person) may be recited during the three weeks. An item which will require הטוב והמטיב and not שהחיינו may be purchased until the nine days¹⁷.

The Bracha of שהחיינו may be recited on a Mitzva performed during the three weeks, such as a Pidyon Haben¹⁸. There is a Machlokes Haposkim if a boy at his Bar Mitzva recites שהחיינו when donning his Tefillin for the first time. The Mishne Brura says that to alleviate all doubt, he should wear a new garment for the occasion, and have in mind both the garment and the Tefillin when reciting שהחיינו¹⁹. During the three weeks, this should not be done, and no שהחיינו should be recited²⁰. Similarly, regarding a person who authors a Sefer, there is a Machlokes if he should recite שהחיינו on its publication²¹. The Acharonim give the same advice as with Tefillin, that one should wear a new garment and make a Bracha. If the Sefer is published during המצרים בין, he should wait until afterwards to wear the new garment and make שהחיינו²². The Steipler was careful not to have his Seforim printed during the three weeks²³. One may purchase Seforim during המצרים בין even if this brings him joy²⁴.

Zecher L'Churban The Gemara in Bava Basra (ע"ו) comments, that in truth, following the devastation of the Beis Hamikdash and Eretz Yisrael, we should descend into an all-encompassing state of mourning. We should no longer eat meat, drink wine, or celebrate in any way, even marriage²⁵. Realizing that this extreme state of bereavement cannot be expected from everyone, Chazal decreed only a complete mourning for a small period of time, and during the rest of the year only a limited amount of symbolism. For example, during the nine days, one may not renovate or paint his house at all²⁶. During the rest of the year, one may build and renovate, as long as he leaves an Amah by an Amah of the wall unpainted²⁷. One may not plant a decorative garden during the three weeks, but it is permitted to tend to an existing garden²⁸.

Another example of these decrees is the prohibition to eat meat or drink wine. During the nine days, it is the Minhag of Klal Yisrael to refrain completely. (According to the Gemara this only applies at the Seudah Hamafsekas, however, some are even stringent throughout all three weeks²⁹.) During the year one is permitted to eat meat and drink wine. Even so, when serving a banquet, one should leave out one type of dish in a way that the deficiency will be noted by the guests, causing them to reflect upon the Churban³⁰. Marriages are also not celebrated at all during the three weeks. During the rest of the year, it suffices to break a glass at the Chupah to remind us that our celebration is not complete³¹.

Music It is well known that during the three weeks it is the Minhag not to listen to music. Surprisingly, the Shulchan Aruch makes no mention of this Halacha, neither in the Halachos of המצרים בין nor in the Halachos of Aveilus. The explanation for this omission is since according to the Rambam and Shulchan Aruch, it is forbidden to listen to music at any time during the year³². The Gemara in Gittin (ע"ז) states that all music is forbidden year round after the Churban, even to sing a song without instrumental accompaniment. Rashi explains that this prohibition only was said regarding music during a wine banquet³³. The Rambam agrees that singing by mouth was only forbidden with wine, however he argues that, music with instruments is always forbidden³⁴. The Shulchan Aruch paskens like the Rambam, that all music is forbidden, and even

¹⁴ב"ח, מג"א סק"א, פמ"ג א"א סק"א, ומ"ב סק"מ"ה.

¹⁵אג"מ או"ח ח"ג ס"פ, וע' קובץ מבקשי תורה משנת תשנ"ג ס' מ' עמ' ר"ג.

¹⁶ע"מ"ב סק"א דביריד נחשב כדבר האבד ומותר, ובשעה"צ בשם הפמ"ג התיר גם במו"מ של שמחה, וע' כה"ח סק"א.

¹⁷שע"ת סק"י וסי' יעב"ץ, כיון שאינו מברך על הזמן. ומיני' דמותר לקנות דברים אלו אם קונה בשותפות, אע"ג דביחיד מברך שהחיינו כיון דהאיסור רק משום ברכה, וכ"כ בס' הל' ומהג"י בהימ"צ עמ' ל"ב בשם הגר"ש אלישיב. וכ"כ באג"מ או"ח ח"ג ס"פ.

¹⁸שו"ע שם ס"ו ומהרי"ל ס' ל"א כיון שזה זמנו וא"א לדחות. וה"ה בב"מ לנהגין לברך שהחיינו (מאמר מרדכי סק"טז), וכן אם נולדה לו בת. וע' שו"ת מטה לוי ח"א ס"ג מש"כ בזה, ושו"ת פאת שדך ח"ב ס' ק"י.

¹⁹ביאו"ה ס' כ"ב ד"ה קנה. וע' בס' שיח הלכה שם אות ה', דאלו שנוהגין להניח תפילין חדש או חדשים קודם הבר מצוה, נמצא שמניח בפעם הראשון קודם שנעשה בר חיוב, וכתב ע"ז הגרש"א שהוא עצמו נהג עם בנו שלא להקנות לו התפילין עד יום הבר מצוה, ואז נתנם לו במתנה, ואז יכול לברך גם על המתנה ועל המצוה.

²⁰הקטן והלכותיו פ"ט ס"ז בשם הגרש"א זצ"ל, והובא ג"כ בשלמי מועד עמ' תע"ח.

²¹שע"ת ס' רכ"ג כתב שיברך וכן בשו"ת מנח"י שם וח"ג ס' י"ט אמנם הביא בשם היד יצחק דאין לברך, ע"ש. במחזיק ברכה שם וכן בכה"ח אות כ"ו כתבו שיברך בלי שם ומלכות. אמנם שמעתי ממקור נאמן שהגר"ש שוואב זצ"ל בירך ברכת הטובה"ט, וכ"כ היעב"ץ במו"ק ס' רכ"ג דיש לברך הטוב והמטיב. וע' הליכות שלמה שם הערה 79 ושלמי מועד שם.

²²מעדני שלמה עמ' נ"א, וגם זה הובא בשלמי מועד שם.

²³ארחות רבינו ח"ב עמ' קל"ב, ופ"א הגיע החבילות של ספריו בט' הימים, וצויה שלא לפתחן עד אחר ת"ב.

²⁴שלמי מועד בשם הגרש"א עמ' תפ"ז, אג"מ שם, וע"ש לענין טלית דאסור כיון שהוא בגד, אבל שאר חפצי מצוה מותרין, וע' שו"ת רבבות אפרים ח"א ס' שע"ה.

²⁵ב"ב ס' ע"ב, ת"ר: כשחרב הבית בשני', רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין. נטפל להן ר"י וכו', תניא, אמר ריב"א: מיום שחרב ביהמ"ק, דין הוא שנגזר על עצמנו וכו' אלא אין גזרין גזרה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה; ומיום וכו' דין הוא שנגזר ע"ע שלא לישא אשה ולהוליד בנים, וכו', ע"ש.

²⁶שו"ע שם ס"ב, ממעטין בבנין של שמחה, ובנין של ציור וכיור, דהיינו כל בנין שאינו צריך לדירתו ממש, ע' מ"ב. וצביעה וסיווד בכלל זה, ע' ועלה לא יבול עמ' קצ"ה.

²⁷ב"ב שם, שו"ע או"ח ס' תק"ס, ובחיי"א ומ"ב הניחו בצ"ע למה אין נוהגין כן למעשה. ובדורנו הרבה חזרו להקפיד בזה.

²⁸שו"ע שם, אין נוטעין נטיעה של שמחה. וע' רבבות אפרים שם דרך נטיעה אסור ולא תיקון.

²⁹גמ' תענית ל' ע"א, ערב ת"ב לא יאכל בשר ולא ישתה יין. וע' שבלי הלקט השלם ס' רס"ג, טוש"ע או"ח תקנא ט' דיש מוסיפים מי"ז בתמוז.

³⁰ב"ב שם, שו"ע שם, וע' רמב"ם הל' תענית פ"ה ה"ג, וגם בזה תמה החיי"א למה אין עושין. וע' ס' All For The Boss עמ' 205 איך שנהג בזה הגר"י הרמן זצ"ל.

³¹רמ"א תקנ"א ס"ב דנוהגין שאין נושאין נשים מי"ז בתמוז. וב' טעמים בדבר: א' כנ"ל מטעם אבילות, וב' משום דלא מסמנא מילתא ואין זיווג עולה יפה, ע' ס' יעב"ץ ושב"י ח"ב ס' ל"ה, וכה"ח אות מ"ג. ולענין המנהג לשבור זכוכית בחתונה, ראה תוס' ברכות ל' ע"א, כל בו, ד"מ וברמ"א ומ"ב ס' תק"ס.

³²שו"ע שם ס"ג, רמב"ם הל' תענית פ"ה ה"ד.

³³רש"י גיטין ז' ע"א ד"ה זמרא, וע' במאירי שם שרק דרך הגוללות אסור.

³⁴רמב"ם שם, אולם בתשובה אסור בכל גווני, ע' שו"ת הרמב"ם ס' רכ"ד, ע' מש"כ בזה בס' שערים מצוינים בהלכה בגיטין שם.

verbal singing is forbidden during a banquet of wine, unless it is songs of praise to Hashem. The Rama brings the more lenient approach of Tosfos that music is only forbidden if one listens to it consistently every day. Listening occasionally is permitted³⁵. R' Moshe Feinstein זצ"ל writes that one should preferably follow the majority opinion of the Shulchan Aruch³⁶. Other Poskim say to follow the words of the Rama, who rules leniently in this matter³⁷.

The Gemara mentions two exceptions to this Issur: "the songs sung by the plow drivers and the people who tow ships". In other words, if the purpose of the singing is not for plain enjoyment, rather it serves the purpose of aiding concentration on a task, it is permitted. The Poskim derive from this, that one who is nervous or depressed, may use music to soothe him³⁸. It is also possible that playing music to help one stay awake driving is included in this category. The Minhag in Yerushalayim today, is to only play drums by a wedding as musical accompaniment, without any other instruments. This was decreed in 1865 by many Rabbanim in Eretz Yisrael and in Europe, including the Imrei Binah, the Aruch Laner, R' Shmuel Salant, and R' Shimon Sofer. In that year a deadly epidemic struck Yerushalayim, after which it was revealed in a dream that this rule should be instituted as an additional sign of mourning for the Churban³⁹.

Even those who are lenient to listen to music and to sing during the rest of the year, should not do so during the three weeks⁴⁰. If someone is in an unavoidable situation, such as on a public bus or store where music is playing, he is not required to close his ears⁴¹. The same applies if one is on hold on the telephone and music is playing⁴². If one is listening to the radio for news, some Poskim say that he does not have to turn it off when music is played in between sections⁴³. One is permitted to sing or play music in order to calm a baby, or to teach children in school⁴⁴. It is also permitted to sing songs that bring Hisorerus to Avodas Hashem or for a Seudas Mitzva⁴⁵. If one teaches or plays music as a livelihood and will lose Parnasah by abstaining during the three weeks, some Poskim are lenient until the nine days⁴⁶.

The prohibition to sing (without instrumentation) is only on the person singing, and not for anyone who listens. Based on this, some producers market recordings of music that are only vocal, without any instruments (acapella), claiming that they are "kosher" for the three weeks and the Sefirah. According to R' Moshe Feinstein זצ"ל, one may listen to such music⁴⁷. Other Poskim argue that the tape player is considered a musical instrument and it is forbidden to listen to it⁴⁸.

There are many other Halachos during בין המצרים which we have not mentioned, some which are well known. Particularly in regard to the Halachos of showering and changing clothes during the nine days, many people search for leniencies, some justified and others not. R' Shlomo Zalman Aurbach זצ"ל once observed, "Many people approach me looking for leniencies to the Halachos of בין המצרים, but never did anyone approach me in this way regarding the laws of Aveilus for a parent וע"ל".⁴⁹ We must realize our tremendous loss and view the Aveilus of the Beis Hamikdash as though it is a personal mourning. Some people tend to think that since many Jews have returned to Eretz Yisrael and the land has again become built up, that our level of mourning should be somewhat lessened. The Chasam Sofer tells us that the exact opposite is the case. We say in Selichos, "I remember Hashem and I sigh, when I see all cities built upon their hilltop, and the city of Hashem is degraded to the lowest depths". He explains that, "all cities" does not refer to other cities, rather it refers to Yerushalayim. True, the city of Yerushalayim is once again built up physically, but the "city of Hashem" – the spiritual part of the city, that distinguishes Yerushalayim from anywhere else, is degraded to abominable depths – in spiritual ruin. This is more of a reason to cry than if the city was only in physical ruins⁵⁰. May we soon be Zocheh to see the genuine rebuilding of Eretz Yisrael and Yerushalayim – ותבנה העיר על תילה.

גוט שבת,
מאיר הלוי הלמן
פעיה"ק תובב"א

וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, בב"א.

³⁵ רמ"א שם, דדוקא אם רגיל בזה כמו המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר או בבית משתאות אסור, אבל בלא"ה מותר.
³⁶ אג"מ או"ח ח"א ס' קס"ו, וח"ב ס' פ"ז, ע"ש שלמד דגם שיטת רש"י להחמיר כשיטת הרמב"ם והב"ח, ודלא כהרמ"א.
³⁷ ע"י ציץ אליעזר חט"ו ס' ל"ג, שו"ת חלקת יעקב או"ח ס' ס"ד, ושערים מצוינים בהלכה שם, ובפ"י על הקיצונו"ע ס' קכ"ו סק"ד.
³⁸ סוטה מ"ח ע"א, זימרי דנגדי ודבקרי שרי, פרש"י מושכי ספינות בחבל, שרי שאינו אלא לרזח במלאכתם, וכ"כ בב"י ס' תק"ס, וע"י א"א בוטשאטש מהדו"ת. ובשעמ"ב הנ"ל כתב לפ"ז להתיר כל מה ששרים פסוקי תורה כי כוונתם לזרז בעבודת ה', ע"ש. וע"י שו"ת מהרש"ג ח"ב ס' קכ"ה, וכ"כ הרמב"ם עצמו בשמונה פרקים פ"ה, שמי שמתעורר בו מרה שחורה, ישמע לכלי זמר, ע"ש.
³⁹ ע"י שלמת חיים להגרי"ח זוננפלד, ח"א ס' ע"ו וח"ד ס' כ"א ובמהד' הנדמ"ח תתפ"ט, ועלה לא יבול ח"א עמ' ר"ד.
⁴⁰ מג"א ס' תקנ"א סק"י, פמ"ג שם, דה"ח, קצושו"ע ס' קכ"ב ס"א, מ"ב סק"ז.
⁴¹ קונטרס תורת המועדים עמ' ג' אות ו' בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א, כיון דאינו מכיין והוה בע"כ (ע' פסחים כ"ה ע"ב), וע"י ס' נחמת ישראל פ"ב ס"ב.
⁴² שם בשם הגר"ח, שו"ת שבת הלוי ח"א ס' ס"ט, שעמ"ב הנ"ל, וכ"כ הגר"מ פיינשטיין זצ"ל הובא בס' מועדי ישרון עמ' 128.
⁴³ שעמ"ב שם מתייר "דאזלין בתר רוב", וכוונתו אינו מובן (וכן ראיתי שתמה עליו בס' נטעי גבריאלי). וע"י שו"ת חלקי הנ"ל אות ד' שנחשב "לא אפשר ולא קמכוין", אולם שם מיייר באופן שאינו יכול לכבותו (אולם צ"ע דהא אפשר לצאת מהחדר, ע"ש). וע"י נטעי גבריאלי פט"ו סק"ב שהתיר דאין אותם שירים לשמחה רק לפרסומת.
⁴⁴ מנהגי מהר"ש אות תקל"ג, דמותר להרגיע לתינוק, וכן בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד שס"ו, ושו"ת זכר שמחה ס' ס"ז, מהר"ר דיסקין קונ"א ס' קצ"ו, שו"ת ציץ אליעזר חט"ז ס"ט, וערוה"ש יו"ד שצ"א, כיון דאינו עושה לשם שמחה וטרוד בעבידת'י.
⁴⁵ מאירי גיטין ז', שו"ת שבת הקהתי ח"א ס' קפ"ט, מועד לכל חי ס"י סק"י. וע"י במקו"ח ס"ג. ופשוט דבכל השנה מותר לכו"ע, הל' ומנהגי ביהמ"צ בשם הגרי"ש א.
⁴⁶ פמ"ג, קשו"ע ס' קכ"ב ס"א, אג"מ או"ח ח"ג ס' פ"ז, שו"ת זכר שמחה ס' ס"ז, שו"ת רבבות אפרים ח"ב ס' קנ"ה אות ב', ובשו"ת בצל החכמה ח"ו ס' ס"א התייר גם אחרי ר"ח. ובכה"ח סקמ"א אסר לגמרי, וכן הובא בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א בס' נחמת ישראל פ"ב הערה 25.
⁴⁷ אג"מ או"ח ח"א ס' קס"ו בסוף התשובה, שמחלק בין זמרא דפומא וזמרא דמנא כששומע מרדיו בימי הספירה.
⁴⁸ שו"ת ציץ אליעזר חט"ו ס' ל"ג, דאף שבחול אפשר לחלק ולהתיר זמרא דפומא כששומע מקלטת, אבל בימי ביהמ"צ אין להתיר.
⁴⁹ ס' שלמי מועד עמ' תפ"ה.
⁵⁰ דרשות חת"ס ח"ב, דרוש לז' אב (דף ש"ג ע"א), וכ"כ הפמ"ג כע"ז בס' תקס"א א"א סק"א, ע"ש.